

Nemeshegyi Péter

Szent István, a hídépítő

A híd..., milyen csodálatos építmény! Folyók és szakadékok, újabban már tágas völgyek, sőt széles tengeröblök felett épülnek, feszülnek, magasodnak a hidak. Akkor érezzük igazán a híd fontosságát, ha nincs, és még inkább akkor, ha lerombolják.

Öregember lévén jól emlékszem a Budát és Pestet az 1930-as években büszkén összekötő hidakra. A Széchényi alkotó, építő, kapcsolatteremtő génuszát hirdető Lánchíd, az Erzsébet híd, akkoriban a világ leghosszabb egyívű függőhídja, és a többi, egyre szaporodó, változatos formájú híd. Arra a tragikus napra is emlékszem, amikor a robbantószerekkel aláaknázott Margit híd véletlenül (?) felrobbant, és járókelők, kocsik, zsúfolt villamos csúsztak bele a hideg Duna vizébe, és emberek lelték ott halálukat. Arra pedig még inkább emlékezem, hogy amikor 1945 májusában vidékről érkeztem Budapestre, valamennyi szép hidunk fölrobbantva ott hevert a Dunában. Csak a félig megmaradt és pontonhíddal kifoltozott akkori Ferenc József hídon lehetett nagy nehezen átevíckélni Pestről Budára. A hídrombolás a világháború végével sem ért véget, felrobbantottak az ősi mosztári hidat, szétbombázták az újvidéki hidat, és ki tudja még mennyi, embereket összekötő híd esett pusztítások áldozatává.

A béke megszilárdulásával a hidakat kezdik újra felépíteni. Anyagból készült hidaknál ez nem is olyan nehéz feladat. Viszont az emberek, embercsoportok közötti hidak lerombolása után az újraépítés gigászi feladat. Az egész emberiség mostani helyzetét tragikus módon jellemzi az emberek közötti hidak pusztulása. Híd nélkül a szemben fekvő partokon álló emberek szidalmakat üvöltenek egymásra, lövöldöznek és bombákat repítenek egymásra, de egymással beszélni már nem tudnak. A muzlim terroristák és a nyugati imperialisták robbantják egymást. Irakban a szunniták és síiták öldösik egymást. Palesztinában kibékíthetetlen az ellentét zsidók és arabok között. Szerbek, bosnyákok és horvátok gyűlölik egymást. Afrikában törzsi háborúk dúlnak. A gazdag északi- és a nyomorgó déli földteke népei közötti szakadék tovább mélyül. És mit mondjuk Magyarországról? Mélyen kettészakadt a társadalom, és szinte lehetetlen egymással szót érteni, egymást meghallgatni. Nincsenek hidak, csak mély szakadékok az embercsoportok között, és mindegyik a másikat okolja a híd hiányáért.

Hídépítők! Ezek kellene, kellene nagyon, „napkeleten, napnyugaton”. Nehogy elpusztuljon a világ!

Szent István idei ünnepén ilyen helyzetben vetjük szemünket a nagy hídépítőre, István királyra. Amikor átvette apjától a fejedelemséget, hatalmas feszültségek szakadéka tántogtak körülötte. Ott voltak a „kalandozásokhoz” szokott magyar törzsek, akik törzsi vezéreik alatt rajzoltak ki Nyugatra, Keletre, Délre, és tartották rettegésben nyilaikkal Európa népeit. Ott volt a hatalmas európai keresztény Birodalom, amely Nagy Károly idejében szétzúzta a Kárpát-medencében megalakult avar birodalmat, és hatalmas súlyával Kelet felé igyekezett hatalmát kiterjeszteni. Ott volt a római központtal kialakuló, latin nyelvű nyugati kereszténység, és vele szemben a bizánci központú keleti kereszténység, és mindkettő egyre inkább távolodott egymástól. Ott voltak a Kárpátokon túl a bolgárok és lengyelek terjeszkedési törekvéseikkel. Ott volt az ősi népi vallás táltosaival, sámánista szokásaival, és vele szemben a kereszténység új rendjével, templomaival, szerzeteseivel, krisztusi életformájával. Mit tett István e feszültségek közepette?

Először is apja, Géza nyomán teljes határozottsággal hidat épített a nyugati keresztény Európa és a magyar nép között. Bajor királyleány, Gizella a felesége, Rómába küldi Asrikot koronáért. Páratlanul szerencsés volt akkor a konstelláció Rómában. A szász császári ház I. Ottóval megszilárdította hatalmát, és sikerült rendet teremtenie Rómában is. III. Ottó, a fiatal

idealista császár jelmondata: „Renovatio imperii romani” (a római birodalom megújítása), már nem a légiók fegyverei, hanem Krisztus jogara alatt. Mestere, Aurillac-i Gerbert szerzetes, római pápa, aki felveszi a II. Szilveszter nevet annak jeléül, hogy amint I. Szilveszter pápa és Konstantin császár megalapították a kereszténnyé lett régi római birodalmat, úgy ő és Ottó fogják felépíteni – a népvándorlások viharai után, Krisztusi alapon – az új keresztény római birodalmat. Így tudta István elérni, hogy megkapta a pápától és a császártól a koronát, anélkül, hogy akár pápai, akár császári hűbérré tette volna Magyarországot. Bármennyire szeretne volna a passau-i érsek hatalma alá terelni a magyarországi egyházat, István érsekségeket alapít, és így biztosítja a magyar egyház függetlenségét, amely csak a római pápa egyházfői hatalmát ismeri el. Amikor II. Konrád császár sereggel vonul István ellen, hogy a magyarokat hűbéres alattvalóivá kényszerítse, István remek stratégiával tönkreveri a birodalmi sereget. Amikor pedig későbbi pápák próbáltak hűbérúri jogokat formálni Magyarországra, István szellemében a magyar királyok – udvariasan, de határozottan – ellenálltak ennek a törekvésnek.

István tehát hidat épített a keresztény Európa és az azelőtt nyilazó, portyázó őseink közé. Nincsenek már „kalandozások”, és így elmaradt az európai népek litániájából az „a sagittis Hungarorum libera nos, Domine” (a magyarok nyilaitól, ments meg, Uram, minket) imádság. De azt sem engedte meg István, hogy a hídon áttolakodó idegenek maguk alá gyűrjék Árpád népét. István ugyanis megkoronázott, szent olajjal felkent keresztény király volt, de ugyanakkor ott folyt ereiben Álmos és Árpád vére, a természetfölötti képességekkel felruházott vezér karizmája. A kisgyermek korában megkeresztelt István teljes meggyőződéssel Krisztus-hívó lett, de ugyanakkor teljes meggyőződéssel megmaradt magyarnak. A jóval később készült Legendája jámborkodó aggastyánnak tünteti fel, de ez csak középkori hagiográfiai klisé. A történelmi István, az igazi István keménykezű férfi volt. Tudott harcolni, ha kellett, és – ami a magyar történelemben nagy ritkaság – minden háborújában győzött. Legyőzte a hagyományos öröklési rend miatt uralmat követelő és a kereszténységet ellenző Koppányt, elmozdította hatalmi pozíciójából a görög kereszténységhez kapcsolódó Gyulát és Ajtonyt, kiűzte az ország területéről az északról terjeszkedni próbáló lengyeleket, megtörte a dél felől az országot fenyegető bolgárok hatalmát. A II. Konrád német serege elleni győzelme pedig azt mutatja, hogy egyáltalán nem volt a feleségével, Gizellával bejött és környezetéhez tartozó német lovagok bábja. Hiszen ezek meg sem mertek mukkanni, amikor István hadba vonult a német Konrád ellen, és még Bécsset is elfoglalta.

István hídverő lelkülete abban is megmutatkozott, hogy miképpen igyekezett a magyar népet a keresztény hitre vezetni. Leginkább erős püspökségek, plébániai templomok, nagyhatású monostorok alapításával tette ezt. Igaz, szigorú törvényekkel előírta a vasárnapi misehallgatást, de nem hallunk arról, hogy üldözte vagy kivégeztette volna a táltosokat, jóvendómondókat, igriceket és a régi vallás többi szereplőjét. Szent Bonifác személyesen vágta ki baltájával Vótán-isten tölgyét Németországban. Szent Istvánról nem tudunk ilyeneket. Ő nem véres elnyomással, hanem a krisztusi Evangélium benső erejével igyekezett bevinni népét a keresztény népek közösségébe.

A partikuláris hatalmi gócok letörésével a király központi hatalmát erősítő István tevékenysége talán nem tűnik hídverésnek, de erre az ország megszilárdítása végett feltétlenül szükség volt. A későbbi korok történelme bizonyítja, hogy amikor a királyi hatalom meggyengült és az egymással civakodó főurak hatalma megerősödött, ennek a kizsákmányolt és elnyomott jobbagység itta meg a levét. Nagy központosított hatalmak támadásai is akkor tudták legyőzni az országot, amikor civakodó hatalmas főurak osztották meg a magyarság erejét. Így történt ez a tatárjáráskor, és így történt Mohácsnál is.

István növelte királyi hatalmát és gazdagságát, de ezt nem öncélú hataloméhségből tette. Ez abból látszik, hogy a hatalom nem tette őt gögössé és könyörtelenné. „Power

corrupts, absolute power corrupts absolutely” (A hatalom megrontja az embert, a teljhatalom pedig teljesen megrontja) – mondta Lord Acton, a 19. századi angol gondolkodó. Van egy érdekes jele annak, hogy István hatalmának csúcspontján sem lett könyörtelen despota. Ez az ő viselkedése, amikor fia, Imre, „vadászbalesetben” meghalt. Nagyon gyanús ez a „vadászbaleset”. Trónörökös királyfiak nem szoktak vadászbalesetekben meghalni. Hol voltak Imre testőrei, amikor állítólag rátámadt egy vadkan? Elképzelhető, hogy egy királyfit egyedül hagynak ilyen helyzetben? Amellett nyilvánvaló, hogy nagyon sok embernek volt érdekében, hogy Imre trónörökös meghaljon. István fiának halálhírére mégsem indított a feltételezett gyilkosok elleni hajtóvadászatot. Nem zúdított bosszúhullámot boldogra, boldogtalanra, ahogy azt más hatalmasságok tették hasonló esetekben. Vagy elfogadta érthetetlen, de jóvátehető csapásként fia tragikus halálát, vagy pedig úgy gondolta, hogy ha elkezd kiirtani a feltételezett felelősöket, nem marad senki, aki alkalmas lenne utána az ország kormányzására. Nagy fájdalomában tehát Istenre hagyatkozott és a maga részéről próbálta menteni a menthető.

Istvánnak egy másik csodálatraméltó hídépítése a keleti és nyugati egyház közötti kapcsolatteremtés. Remek ösztönrel nem a bizánci görög, hanem a római latin egyházhoz csatolta népét. Ezzel tette lehetővé, hogy a nyugati kultúra valamennyi szellemi áramlata a későbbi századokban elterjedt Magyarországon is. A bencések, ciszterek, domonkosok, ferencesek lelki és kulturális mozgalmi, a gótikus építészet remekei, a reneszánsz és a humanizmus, a reformáció, a barokk művészet, a felvilágosodás, a demokrácia stb. Ezek a hullámok mind a magyarokhoz is elértek, és – sok probléma mellett is – élő kovásszá váltak a nemzet fejlődésében.

Ugyanakkor azonban István jó viszonyban volt II. Baszileiosz bizánci császárral is. Két ízben hadbavonult szövetségeseiként a bolgárok ellen. Görög apácák kolostorát alapította Veszprémben, a királyné városában. Zarándokházakat építtetett, nemcsak Rómában és Ravennában, hanem Konstantinápolyban és Jeruzsálemben is. Ez figyelemreméltó abban a korban, amikor görög és latin keresztények már kezdték egymást eretneknek tekinteni, és szorgalmasan rombolgatták az őket összekötő hidakat.

István hidakat megőrző felfogása még abban a tragikus eseményben is megmutatkozott, amikor a többször ellene összeesküvést szító unokaöccsét, Vazult megvakíttatta. Ez mai emberekben a kegyetlenség benyomását kelti, de ha a többi korabeli királyi ház belviszályaira gondolunk, más színben tűnik fel. Akkoriban a királyok elleni lázadás felségsértésnek számított, amelyért halálbüntetés járt, és ezt gyakran nemcsak a vétkesnek, hanem egész rokonságának kiirtásával büntették. István nem öletti meg Vazult, három fiát pedig engedi elmenekülni Lengyelországba. A szent Árpád-vérnek nem szabad megszakadnia! Ez a felfogás későbbi árpád-házi királyainknál is megmaradt, akik minden rokoni belviszály ellenére szintén tartózkodtak az Árpád-nemzetségi megőlésétől.

István halálakor álltak a hidak. Szilárdan állt a híd a magyarság és a nyugati keresztény Európa között, amelyet hiába igyekezett később lerombolni tatár, török és orosz. Amikor a mongol nagykan felhívja IV. Bélát, hogy vele szövetkezve hódítsák meg egész Európát, a magyar király válasza se méltatja, és elvérzik a magyarság a muhi pusztán. Szégyenletes, hogy az akkori, állítólag keresztény Európa annyira el volt foglalva a pápai és a császári hatalom harcával, hogy hagyták veszni Magyarországot. A tatárjárásról egy korabeli nyugati krónikás azt írta, hogy a kétszáz éven át fennállt magyar birodalom megszűnt létezni. De mégsem szűnt meg létezni, mert éppen IV. Béla három leánya élt olyan szent életet, hogy szentekként tiszteli őket az egyház, a tatárok kikotródtak az országból, és Béla felépítette újra a független magyar királyságot, míg Oroszországban még évszázadokig fennállt a tatár uralom.

A törökök százötven éven át igyekeztek kitépni Magyarországot a nyugati keresztény közösségből, de nekik sem sikerült. Nagyon kevés magyar tért muzulmán hitre, és lett „renegát”. Igaz, a Habsburg uralommal szembeni elégedetlenség miatt voltak magyar hazafiak, akik a törökkel szövetkeztek, de ez csak politikai lavírozás volt, mert lelke mélyén a magyar sohasem vált törökké.

Az orosz szovjet diktatúra még egyszer megpróbálta Magyarországot, a többi kelet-európai néppel együtt a keleti diktatúrához csatolni, de a hatalmas katonai erővel alátámasztott hatalom-épület kártyavárként összeomlott. Magyarország nem a kelethez, hanem az Európai Unióhoz csatlakozott, mint természetes helyéhez.

A híd másik pillére, a magyarság és függetlenség szintén tartósnak bizonyult. A lengyeleken kívül nincs olyan nép, amely a nyugati és keleti nagyhatalmak elnyomása ellen olyan hősiessé szabadságharcokat vívott volna, mint a magyar. A török elleni évszázados küzdelem, a Rákóczi szabadságharc, az 1848-as szabadságharc, az 1956-os szabadságharc mind elbukott, de kivívta a világ csodálatát és végső soron mégsem volt eredménytelen. Magyarország ma is független ország.

Megtartottuk továbbá a körülöttünk lakó népekétől gyökeresen különböző nyelvünket, ellentétben annyi más néppel, kunokkal, jászokkal, besenyőkkel, sőt gótokkal, lombardokkal stb., akik elvesztették nyelvüket. Ezen a nyelven aztán az újkorban csodálatos irodalom virágzott ki, amely vetekedik bármely más nyelv irodalmával. Megtartottunk népzeneinket is, amely a 19. században Bartókot és Kodályt ihlette, és tette világhírűvé.

A Bizánccal összekötő híd építése kevésbé bizonyult eredményesnek, hiszen röviddel István halála után következett be a nagy kelet-nyugati egyházszakadás. De talán éppen napjainkban, az ökumenizmus korában, játszhat megint szerepet Magyarország e téren. Nem véletlen, hogy az egyetlen szent, akit a 12. században a római pápa és napjainkban a bizánci pátriárka is hivatalosan szentté avatott, a mi István királyunk. A konstantinápolyi pátriárkával már nagy a barátság, és talán sikerül Magyarországon megvalósítani a moszkvai pátriárka és a római pápa találkozását.

A magyar nép és a kereszténység között épített híd szintén tartósnak bizonyult. Igaz, a hiteles krisztusi életforma a magyaroknak csak egy részét járta át teljes mélységében, de csak az Isten a tudója annak a sok-sok imának, áldozatos családi szolgálatnak, töretlen hűségnek, hősiessé kitartásnak, csak Istenben bízva elviselt szenvedésnek, amely annyi magyar nő és férfi életét hatotta át. Ebben Szent István mindig inspiráló példa és támasz volt. A 17. századból, még a török megszállás idejéből származik a szentének:

Magyarok fénye, ország reménye,

Légy áldott, szent István király!

Szép magyar néped Krisztushoz vitted! Légy áldott, szent István király!

Szent hitben tarts meg, Jézussal áldj meg! Légy áldott, szent István király!

Se szeri, se száma a neki szentelt templomoknak, az őt ábrázoló képeknek és szobroknak. A szent koronával a fején, az Istentől kapott királyi hatalmat jelképező jogarral a kezében néz le ránk templomokban, tereken, utakon. Az általa alapított érsekségek, püspökségek most is fennállnak. Csodásan megmaradt jobb kezét, a „szent Jobbot” ma is nagy tisztelettel őrizzük a neki szentelt Bazilikában.

Tud-e számunkra ma is hidakat építeni Szent István király? Azt mindenesetre megtanulhatjuk tőle, hogy a csupán pénzre és hatalomra épülő, a másik felet sátánizáló és kiátkozó politizálás nem tud országot építeni. Nem tud országot építeni sem az erőszak, sem a part másik oldalán állók semmibe vevése. De hasonlóképpen nem épít hidakat az sem, aki semmit sem épít, hanem csak tunyán és panaszkodva tengeti életét, és megelégszik a sekélyes globalizált cocacola-alkultúrával.

István élete és tevékenysége mély gyökerekből táplálkozott. Istenbe vert gyökeret, Jézus Krisztusba vert gyökeret, Máriát tisztelte, és ízig-vérig magyar ember volt. Ilyen emberek tudnának ma is hidakat építeni. Olyan emberek, akik a szerető Isten szemével tudnak nézni mindenkit, akik nem a maguk, hanem mások javát keresik, akik bíznak abban, hogy minden emberben ott a lelkiismeret, az a „jó szív” (Mencius), amelyet Isten teremtett belénk, és el lehet ugyan temetni, de kiirtani nem lehet. Hidak kellenek, kellenek nagyon, „napkeleten, napnyugaton”, hazánkban is, a nagyvilágban is. Építsünk hidakat! Ne hagyjuk elpusztulni a világot!